

KOLERA (149) *sb f*

kolera (147), **cholera** (2); cholera *KwiatKsiąż*; kolera : cholera *SienLek* (20 : 1).

k- (146), c- (1); -l- (148), -ll- (1).

Wszystkie samogłoski jasne (w tym w a 1 r. błędne znakowanie).

sg N kolera (39). ◇ G kolery (51). ◇ D kolerze (2). ◇ A kolerę (51) [w tym: -e (2)]. ◇ I kolerą (6).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

1. *Żółć, według ówczesnych pojęć medycznych jeden z czterech zasadniczych ciekłych składników organizmu ludzkiego (wyjątkowo przez analogię też zwierzęcego), podlegająca wpływom czynnych elementów (ciepła i zimna) pozostałych cieczy (tj. flegmy, krwi i czarnej żółci); jej przewaga w organizmie miała powodować porywczosć charakteru; bilis Mącz, Cn [cholera – żółtość jakoby żółć około serca leżąca, niemoc jest, gdy jeden wiele żółtości a zieloności jakoby żabiego skrzeku zwróci Mącz 52a] (147) : á owocz ie⁸⁰ ma włobie cirpnoć j zimnoć ktora fie przeciwi kolerze. *FalZioł* I 21b; Trłycz ma przednią mocż człfcienia y purgowania flegmy/ á potim melaⁿkolią j kolerę pędzi precz *FalZioł* I 30d; zmiefzay to fpołem ftłukłszy á vcziń piłuy/ wezmisz ie na nocz chcefzli aby fciebie wypędziły flegmę s kholerą y infze wodne wilkości przez ftolcze *FalZioł* I 31b, ++7f, ++8a, b [2 r.], [*7]v, [*8] (87); abowiem ta grubość fierfci pochodzi z kolery ktora ku gniewu á ku walce przywodzi *GlabGad* A8; Druga przyczyna aby fie wżima mozg czyfcił od kolery, tak iako fie nosem czyfci od flegmy. *GlabGad* C; Gdyż ci żość nicz infzego nie ieft iedno kolera na iedno mieftcze zebrana, ktora ma farbę żołątą. *GlabGad* E6v, A7, B2v, C3v, C4v, D4v (17); Bo co dałz do żołądká toć fie w krew obraca/ A wfpák do wżytkich członkow záfię fie náwraca. Stądze roście Kolerá/ ftąd Melánkolia/ A flegmy więc nawięcey kiedy kto dopiya. *RejWiz* 61 v, 117v; Quasi vero atra bili solum mens ac non saepe vel iracundia graviore, vel timore moveatur, Iákoby tilko od kolery á nie częftokroć tež od ciężkiego zágniewánia y boyáźniey ludźie od fiebie odchodzili. *Mącz* 401d, 214a; A od tądze cztery wilkości znákomite/ Krew/ Kolerá/ Flegmá y Melánkolia. Od ktorych ludźie máią rozmaíte obyczáie/ iáko potym powiemy/ y rozmaíte Niemocy. *SienLek* 1; Wráćanie iefli fye przygodzi/ iż ieft z Kolerą á z flegmą: Kolerá zielona/ flegmá biała. *SienLek* 21v, 1, 9v [2 r.], 28v, 40v, 41 *marg* (16); Bo krew czyni człowieká wefołego/ hoynego/ wpanięłego. Kolerá pyfznego á zuchwáłego. *RejZwierc* 3v, 3v, 59v, 115v; *Oczko* 31v, 32 [2 r.], 33v; Iáko tež o tym wyráził iáśnie Ekklezyáftes temi fłowy: Czuyność/ kolerá/ y morzenie ieft mężowi ożárłemu. *WerGość* 228.*

W charakterystycznych połączeniach: kolera gorąca (2), jadowita, ostra, panująca (2), spalona, sucha, zła; bujność kolery, gorącość (2), obfitość (obfity) (3), ostrość, pan, wilgota, wyczyszczenie, zbytek (3), zmieszanie; kolera czyni się, mnoży się (rozmnaza się) (3), okwituje, panuje (3), roście, (za)pali (się) (3); kolerę ciągnąć, czyścić (5), mnożyć (3), purgować (purgujący) (5), spychać, trawić (3), uśmierzać, wyganiać (2), wypędzać (wypędzić, pędzić precz) (14), wywodzić (9), znamionować; kolerze panować, przeciwieć się; od kolery być, czyścić się (2), przychodzić; z kolery by(wa)ć (6), czynić się, pochodzić (przychodzić, przychodzący) (14), złożony (złożenie) (2); w kolerę obracać się (2); panować nad kolerą.

*Zestawienia: »czarna kolera« = żółć zmieniona pod wpływem tzw. czarnej żółci [szyk 2 : 1] (3): *FalZioł* V 54; Czwartą melankolia którą też zową czarna kolera, z materiey zimney á luchej. *GlabGad* E2; A zwłáfcza ci w ktorych oquituie czarna cholera/ fwobodniey máią być zátrzymawáni *KwiatKsiąż* F.*

»kolera czerwona« = *żółć zmieniona pod wpływem krwi* (2): Są vżytheczne naprzeciwno belefciam [!] żołądkowym y wątrobnym ktora bywa z kolery czerwoney. *FalZioł* III 11c, I 90a.

»żółta kolera« [szyk 2 : 1] (3): Chmiel pry wywodzi s ciała kolere żołą/ á krew czifci *FalZioł* I 72c, I 153d, V 4v.

Szereg: »(flagma), żość albo (to jest) kolera« [szyk 4 : 2] (6): *FalZioł* V 12v; ábowiem iedny [potrawy] mnożą flágme drugie żość álbo Kolere: á drugie melánkolią. *SienLek* 8, 9, 40, 41; A kolera to iest z gołą żość/ ktora częstokroć y w káżdym żwirzęciu widamy. *RejZwierc* 3v.

2. *Jakaś choroba; cholera Calep, Cn* (2) : pierwzé zákáżenie z zápalenia wilgości przychodzi/ s kąd krew názbyt rumienieie/ zową ią Látinowie Cholera, od Gréków biorąc przezwińko. *SienLek* V2v; Cholera – Kollera, albo, chorobá z zwroceniá gorzkofzcz czyniącą. *Calep* 190a.

MM